

YÜZ YILLIK MUHASEBE

Üstün Bol, 3 Kasım 2023

<https://www.hertaraf.com/koseyazisi-yuz-yillik-muhasebe-3920>

Türkiye Cumhuriyeti küffarı yenerek, İslam'ın izzet ve şerefini muhafaza ederek, bundan tam yüz yıl önce kuruldu. 1923'ten 1950'ye, 1950'den 1983'e ve nihayetinde 1980'den bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin üç evre geçirdiğini söylemek mümkün.

Cumhuriyetin 100 yılı üzerine konuşmak ve bir muhasebe yapmak o kadar kolay değil. Öncelikle muhataplarınızın anlama kapasitesi, hayata ve ideolojiye yükledikleri anlam, yetiştirildikleri kirli ortam ve 'şirke' asla müsaade etmeyen zihni angajmanları işimizi zorlaştırıyor.

Öncelikle yazı boyunca Atatürk ismi yerine Mustafa Kemal'i kullanacağımı belirtmek isterim. Dönemin ulus inşa etme çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkan, Türklerin atası fikrini bilinçaltımıza kazımayı hedefleyen bu tanımlamayı doğru bulmuyorum. Bir Türk olarak kendime Türklükle ilgili bir geçmiş inşa etmek istersem Orta Asya steplerine kadar gidebilir ve bir soy ağacı çıkarabilirim. Bu tanımlama hem üretilmesi itibariyle nakıs olduğu gibi Türklerin geçmişini inkâr ediyor olması sebebiyle de hatalıdır.

Diğer yandan Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan uygulamaların doğruluğu/yanlışlığı, bu doğru/yanlış kararları kimin aldığından bağımsız, insanlık tarihinden bu yana insanın gelişiminin ve ortak kazanımlarının sonuçları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu sebeple o karar, benim sevdiğim birine ait, bunları düşünemezsin gibi itirazların dikkate alınmayacağını ve hatta okuma yazması olmayanların, düşünme melekeleri tam olarak gelişmeyenlerin, yazının bundan sonrasını okumaması gerektiğini belirtmek isterim.

Cumhuriyetin İlk Yılları

Bir Osmanlı bakiyesi olarak başta Türklerin ve Kürtlerin ortak iradesi ile kuruldu Türkiye Cumhuriyeti. İmparatorluğun parçalanma sürecinde bağımsızlık iddiasında bulunmayan tek ulus Kürtlerdi. Önce bu hakkı teslim edelim. Yüz yıllarca birlikte yaşamış, birlikte savaşmış iki halk, İslam'ın birleştirici gücüyle tek bir millet olarak varlığını sürdürme iradesini ortaya koydu kurtuluş savaşında. Görmek isteyen gözler için şehitlikler yan yana yatan Türk ve Kürt çocuklarıyla dolu.

Bu ortak iradenin neticesinin 1. Millet Meclisi'nde temsiliyet anlamında yansıdığı görülecektir. 1921 Anayasası temel esasları belirleyen, devletin kuruluşunun prensiplerini ortaya koyan bir irade beyanıdır. 1924 Anayasası ise 1921'de ortaya konulan ortak irade beyanının çiğneneceğini gösteren bir metin olarak karşımızda durmaktadır.

Kürt liderlerinin Mustafa Kemal'e yazdığı mektuplar, Millet Meclisindeki konuşmalar ve görüşmeler Kürtlerin bağımsızlık iddiasında bulunmadığını, Türklerle birlikte bugüne kadar olduğu gibi iki halk ama bir millet olarak yaşamaya devam etmek istediklerini göstermektedir.

Türk tarafında ise geç keşfedilmiş ulus olma fikri ağır basmakta, dönemin milliyetçi cereyanlarının etkisiyle her şeye sahip olma fikri yaygınlaşmaktadır. Devlet kurulduktan sonra, özellikle İslami hadleri aşan uygulama ve kararlar Türklerle Kürtler arasında (halklar arasında değil idari anlamda) derin anlaşmazlıklara neden olmuştur. Millet Meclisinde vekillerin dağılımında dengelerin gözetilmemesi, eş, dost, yakın akraba gibi tercihlerin temsilde yer almaya başlaması, alınan kararlara itirazsız itaat isteyen yeni bir yönetimin oluşturulması, ileride ülkenin başını çokça ağrıttacak problemlerin filizlenmesine neden olmuştur.

Başta 1930 Zilan deresi (Van) ve 1937 Dersim (Tunceli) katliamı olmak üzere birçok insanlık dışı uygulama yeni Cumhuriyetin hesap hanesine eksi olarak yazılmıştır. Dersim katliamında hava pilot olarak görev alan Mustafa Kemal'in manevi kızı Sabiha Gökçen'in adının hala İstanbul Anadolu yakasında bir havaalanında yaşatılıyor olmasının ne anlama geldiğini düşünmeden, aile büyükleri Dersim katliamında yok edilmiş bir Kürdün duygularıyla empati kurulmadan, hakiki bir muhasebe yapılabilir mi?

Türklüğün İnşaası

Türkler Cumhuriyetin ilk döneminde makbul bir etnik kimliğe sahip oldukları için Kürtler gibi etnik mensubiyetlerine bağlı bir haksızlığa uğramadılar. Ancak Mustafa Kemal'in devrim olarak nitelendirdiği, kanun zoruyla cebren uyguladığı kararlar her iki toplumu da derinden sarstığı gibi kurulması için bedel ödedikleri devletle aralarına mesafe koymalarına sebep oldu. Daha sonra Kemalizm adını alacak bu ideoloji bugün de varlığını sürdüren üstenci, jakoben dili ve üslubuyla zorba bir neslin inşasını temin etti.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Hilafetin kaldırılması (1924), varlığını İslam'la mündemiç kabul eden vatandaşlar için en büyük kırılma noktasıydı. Ancak mesele sadece halifeliğin kaldırılmasıyla sınırlı kalmadı. 1925 yılında Şapka ve kıyafet devrimi gerçekleştirildi. Bu kanun ile şapka giymeyi reddedenler idam dahil birçok cezayla

cezalandırıldı. Aynı yıl Tekke Zaviye ve Türbelerin kapatılması kanunu ile dini cemaat ve tarikatlar yok sayılarak yeraltına itildi.

1928 Yılında harf devrimi uygulamaya geçirilerek kültürel bir soykırım gerçekleştirildi. Yüzlerce yıllık bir toplumun hafızası, dili, sanatı, kültürü yok edilmeye çalışıldı. 1932 yılında ezanın Türkçeleştirilmesi, Türkçe namaz kılınması gibi zorbalıklar devletle halk arasındaki bağın neredeyse tamamen kopmasına neden oldu. Millet can korkusuyla alınan kararlara uymuş gibi görünse de (ki sonraki yıllarda bu devrimler, tutan tutmayan olarak adlandırıldı) bu uygulamaları hiçbir zaman kabul etmedi ve unutmadı. 1937’de din ve devlet ilişkilerinin koparılmasını amaçlayan laiklik maddesinin anayasaya sokulmasıyla birlikte 1924’ten itibaren sürdürülen geçmişle bağları koparılmış yeni bir toplum inşa projesi ana hatlarıyla tamamlanmış oldu.

Kâğıt üzerinde gerçekleştirilmiş bu kanun ve düzenlemelerin altyapısının da tamamlanması gerekiyordu. Yeni devlet anlayışı bütün vatandaşlarını Türk olarak kabul ediyor, Türk dışında bir etnik yapının mevcut olmadığını iddia ediyordu. Başka bir etnik kimlik iddiasında olanlar Türklüğünü unutmış topluluklardı. Güneş dil teorisi gibi bütün dillerin Türkçeden doğduğu, dünya tarihindeki ilk dilin Türkçe olduğu iddiası sözde bilimsel, sözde dilbilimsel bir teori olarak ciddi ciddi üniversitelerde araştırıldı ve ders olarak okutuldu.

Türklüğün alameti farikasının, üstünlüklerinin ortaya çıkarılması, Türk olmayanların kendilerini eksik hissetmesi ve Türkleşmeye çalışmaları gerekiyordu. Bunun için de üniversiteler devreye sokuldu. Türklerin esasen çekik gözlü bir Ortadoğu ırkı değil, medeni bir Avrupa ırkı olduğuna dair ‘bilimsel’ üniversite tezleri yayınlandı. Bu tezlere göre Türk ırkı mevcut durumun aksine uzun boylu, iri yarı, renkli gözlü ve yakışıklıydı. Kısa boylu ve kara kuru olanlar Türk değildi. Alman üniversitelerine araştırma yapmak üzere hocalar gönderildi. Nihayetinde uygun bir Türk profili çizildikten sonra mezarlar açılarak kafatasları ölçüldü Mimar Sinan gibi sembol isimlerin Türk olup olmadıkları mezardan çıkartılarak kafatası ölçülerek tespit edildi! Üniversitelerde bu konu üzerine tezler hazırlandı, ‘bilimsel’ araştırmalar yapıldı! Okullarda bütün çocukların kafatası ölçüleri alındı. Elbette ilk kafatası ölçülen isimlerden biri Mustafa Kemal’di ve bu ölçüm neticesinde yüzde yüz Türk olduğu ispat edildi!

İstiklal Mahkemeleri

1930-1931 Faşist Mussolini İtalya’sının yükselişte olduğu yıllarda. 1930’ların sonlarına doğru ise Alman Nazizm’i yükselişe geçmişti. Yeni Cumhuriyet yönetimi bir ulus inşasında İtalya ve Almanya örneklerini dikkatle ve hayranlıkla inceliyor, rol model olarak kabul

ediyordu. (Mussolini'nin 1920'lerde icat ettiği 'Milli İrade kavramı, ithal edildi. Üstelik bu kavram 2020'li yıllarda AK Parti STK'larını da bir araya getiren kavram oldu.) Hitler'in Almanya'da yaptığı kalabalık mitingler, karşılamalar Türkiye'de de yapılıyor. Alman ulusçuluğu nasıl yükseltiyorsa Türk ulusçuluğu da aynı şekilde yükseltiyordu. Nazi Almanya'sı aldığı kararları ne kadar sert biçimde uyguluyorsa yeni cumhuriyet de aldığı ve tepki çeken kararlarını benzer sertlikle uyguluyordu. İl başkanlarının aynı zamanda Vali olarak atanması, seçimlerin açık oy gizli tasnif ile yapılması, kılık kıyafet şapka devrimi, harf devrimi, ezanın ve namazın Türkçeleştirilmesi gibi temelsiz uygulamalara itiraz edilirse devrim/istiklal mahkemeleri devreye giriyor, sonucu dar ağacı olabilecek süreçler ortaya çıkıyordu.

Yeni Cumhuriyetin yeni bir ulus ve kimlik inşa etmek için kullandığı metotlar kısa sürede Anadolu'da büyük bir tepkiye neden oldu. Şapka Kanunu ülkenin birçok vilayetinde protesto edildi. İslami hadleri zorlayan uygulamalara karşı birçok vilayette ama özellikle Kürt Coğrafyasında isyanlar başladı. Ezanın Türkçe okutulması, Namazın Türkçeleştirilmesi en çok tepkiye neden olan uygulamalardı. Yeni rejim bu tepkileri anlamak yerine şiddetle bastırmayı tercih etti. Kimi zaman fiili müdahalelerle ve kimi zaman da İstiklal Mahkemelerini kullanarak yükselen sesleri kısıtı. İstiklal Mahkemelerinde 1600'den fazla kişiyi uyduruk yargılamalardan sonra idam etti. Mustafa Kemal'e suikast düzenleneceği iddiasıyla başta eski bakanlar, milletvekilleri, valiler olmak üzere yüzlerce kişi tutuklandı, onlarca idam edildi. Suikast girişiminin suçluları arasında gösterilen Kazım Karabekir idamdan kişisel ilişkilerini kullanarak kurtulabildi. 1789 Fransız devriminden fazlasıyla etkilenmiş İttihat ve Terakki aklı, Fransızların giyotinle cezalandırma yönteminin bir benzerini İstiklal Mahkemeleri ile gerçekleştirdi. Elbette bu da toplumsal hafızada gerektiği şekilde kaydedildi.

Bir Dönem ABD Etkisiyle Sona Eriyor

Devlet idaresinde alınan kararlar, çıkarılan yasalar uzlaşa ve müzakereye dayanmıyor; devleti yöneten tek adam figürünün düşünce ve tercihlerine göre şekilleniyordu. Halk bu bakışa göre kendi iradesiyle karar verme ve düşünme melekelerinden uzaktı ve onlar adına alınmış kararlara itaat etmek zorundaydı. Devleti yöneten irade veya şahıs hiçbir itiraza mahal vermeyecek biçimde hepsinden daha bilgili, daha akıllı idi. Dünya siyasetindeki gelişmeler, ABD'nin baskı ve tehditleri, Türkiye Cumhuriyeti'ni bir yol ayrımına sürükledi. Bu tehdit ve baskılar neticesinde her ne kadar ABD'ye rıza gösterilmişse de devleti yöneten akıl yeni sistem içinde kendilerine bir yol bulabileceğini düşünüyordu.

Daha Hiroşima'ya atom bombası atılmadan Nazi Almanya'sının yenileceği belli olmaya başlamıştı. ABD Türk hükümetine çizgisini değiştirmesini, aksi halde savaş kazanıldıktan sonra yapacağı U dönüşünün bir anlamı olmayacağını sert bir dille ilettili. 'Ya bendensin ya bana karşısın, bir karar ver' diyordu ABD. Bu sert nota Almanların kaybedeceğini gören Türk hükümetinde karşılık buldu ve Amerika'ya bağlı bir politika kabul edildi.

2. Dünya savaşının müttefikler tarafından kazanılmasıyla birlikte de ABD ile ilişkiler ast-üst ilişkisine evrildi. 1945 yılında Birleşmiş Milletler kurulurken ABD'nin çağrısıyla Türkiye'de kurucu ülkeler arasına eklendi. Devamında 1950 Kore savaşına asker göndermek şartıyla Türkiye NATO'ya kabul edildi. ABD, savaştan sonra yeniden kurulan dünya düzeni içinde Türkiye'nin Sovyet etkisine girmemesi için bu hamleleri yapmış ve devamında beklentilerini iletmişti. İlerleyen zamanlarda ABD, Sovyet komünizmi korkusu sebebiyle, plan dahilinde olmamasına rağmen Türkiye'yi de Marshall Yardımına dahil edecekti.

Tek Parti Rejimi Sonrası Rehabilitasyon: 2. Cumhuriyet

2. Dünya savaşında Nazi Almanya'sının yenilmesiyle Avrupa'da özgürlük ve demokrasi şarkıları söylenmeye başlamıştı. ABD, Türkiye'nin tek adam tek parti düzeninden çıkarak çok partili hayata geçmesini, serbest seçimlerin yapılmasını istedi. Türkiye medeni dünyanın bir parçası olacaksa bunları yapmak zorundaydı. 1946 yılında Demokrat Parti kuruldu. ABD'nin isteği doğrultusunda birkaç ay sonra İsmet İnönü tek adam zırhını çıkardı. Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan unvanlarını bıraktı. Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) olan adını 29 Mayıs 1935 tarihinde Dördüncü Kurultay'da, Dil Devrimi'nin getirdiği yeni anlayış uyarınca Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olarak değiştirmişti. CHP, Kemalizm sözcüğünün ilk defa parti programına girdiği bu kurultaya damgasını vuran "devletçilik" anlayışını kullanarak, kâğit üzerinde kurulacak bir muhalefet partisiyle hem ABD'nin taleplerini yerine getirebileceğini hem de seçimi kazanma ihtimali olmayan bir muhalefet inşa ederek 'devlet partisi' ünvanı ile iktidarını sürdürebileceğini düşünüyordu. 1946 seçimlerini açık oy gizli tasnifle kazanan CHP bu şaibeli seçimden sonra bir daha hiçbir serbest seçimde başarı kazanamadı.

1950 seçimlerinde gizli oy açık tasnif kararı alınmasıyla birlikte DP büyük bir oy farkıyla seçimleri kazandı. Kendisini devlet olarak tanımlayan CHP için seçim sonuçları büyük bir hezimetti. Adnan Menderes hükümetleri CHP içinden çıkan isimlerden oluşuyordu. Dünyanın değişen dengelerini takip eden ve rüzgârı arkasına alan DP seçimleri kazanmış, rüzgâra karşı hareket eden CHP seçimleri kaybetmişti. Türkiye bu seçimle 27 yıl süren diktatöryal tek parti-tek adam rejiminden kurtulmuş oldu.

10 yıl süren DP iktidarı tek parti baskısından bunalan insanlar için bir rahatlama getirdi. Ekonomik anlamda daha liberal politikalar, sosyal ve dini alanda daha özgürlükçü bir hareket alanı, ezanın aslına döndürülmesi, Türkçe namaz gibi dayatmaların sonlandırılması toplumun geniş kesimlerinde memnuniyetle karşılandı. Ancak; DP üzerinde daha ilk günden baskı kuran CHP bürokrasisi kimi organize eylemleri de bahane ederek hükümeti sıkıştırmaya başlamıştı. DP iktidarının iki yılı bile dolmadan bunalan Menderes, 1951 yılında Atatürk'ü Koruma Kanununu çıkarmak zorunda kaldı. CHP, Milli Şef İsmet İnönü yönetiminde Mustafa Kemal'e dair bütün izleri silmeye çalışırken DP iktidarında Mustafa Kemal kozunu kullanarak Adnan Menderes'ten ilk tavizi koparmıştı. Bundan sonra da tavizleri peş peşe koparmaya ve iktidarı sıkıştırmaya devam etti.

Nihayetinde askeri bürokrasiyi hala yöneten CHP, DP'ye karşı 1960 darbesini gerçekleştirdi. Adnan Menderes ve iki bakan arkadaşı idam edildi. CHP için yeniden güneş doğmuştu, yeniden iktidar olabileceğini düşünüyordu. Bu darbe yeni cumhuriyetin ilk darbesi olarak kayıtlara geçti. Ardından 1971, 1980, 1997 darbeleri yaşandı. Darbelerden ayrı olarak askeri bürokrasi tarafından onlarca muhtıra yayınlandı. Bu muhtıralardan sonra çoğunlukla rütbeli askeri personellerin maaşlarında artışa gidildi!

İşin kötü yanı bu muhtıra ve darbeler yaşanırken siyasiler ülkenin tarafında durmak yerine, kendilerine biçilecek rolü sahiplenmeyi ve darbecileri alkışlamayı seçtiler. Cumhuriyetin ikinci evresi dediğimiz dönem, birinci dönemin işlediği günahları 10 yıllık kısa bir iktidar döneminde onarmakla geçti. Geri kalan yirmi yıl boyunca ise ülke darbelerin oluşturduğu kin-öfke, çatışma ve ekonomik zorluklarla boğuşarak geçti. Ülkenin kalkınması, refahı, imkanlarının geliştirilmesi gibi talepler, bu yönde atılmaya çalışılan adımlar, devletin güvenliği gibi bahanelerle sümenaltı edildi. Atılan adımlar cezalandırıldı ve adım atmak isteyenlerin bir daha cesaret edememeleri teminat altına alındı. Türkiye'nin ilk otomobilinin üretilmesi engellendi. Motor fabrikaları, tank fabrikası, silah fabrikası, uçak ve uçak motoru fabrikaları NATO standartlarına uymadıkları gerekçesiyle kapatıldı.

ABD, dünyanın dönüşümünü okuyamayan paçoz bir iktidardan kurtulmak için DP ve Menderes'i desteklemişti. Aldığı ABD desteğini halk oyuyla birleştiren DP iktidarı kazandı ancak; ona yol veren ABD'nin istekleri olacaktı. Yukarıda kapatılmasından bahsettiğimiz motor, tank, silah ve uçak motoru fabrikaları ABD'nin isteği üzerine Menderes hükümetleri tarafından kapatıldı. Menderes'ten sonra da ABD getirdiği hükümetlere tarihi geçmiş süt tozları ve ikinci el traktörler karşılığında fabrika kapattırmaya devam etti.

Cumhuriyetin ilk döneminde zaten olmayan hukuk ikinci döneminde de yoktu. Tek adam dönemlerinde iki dudağın işaret etmesiyle karar alan hukuk mekanizmaları, cumhuriyetin ikinci döneminde askeri bürokrasinin dudak işaretleri ile hareket etmeye başladı. Menderes iktidarı ile kıpırdamaya başlayan özel sektör ise tüm bu yaşananlardan korunmak için kendince yöntemler geliştirdi. Bu dönem yabancı sermaye ile ortaklık yaparak ceberrut devletin şerrinden korunmanın en yaygın olduğu dönemdi. Darbe yönetimleri, yabancı sermaye korkusuyla yabancı ortaklı şirketlerin mallarına çökemiyor, bunun karşılığında ise sermaye; darbe yönetimlerinin bütün maddi taleplerini emir telakki ederek yerine getiriyordu. Bu kötü alışkanlık 1990'ların sonlarına kadar emekli paşaların, holdinglerin yönetim kurullarına atanması şeklinde uzun yıllar sürdü. 1980 darbesinden sonra ise Özal'lı yıllarla başlayan hızlı ve hazırlıksız bir kabuk değiştirme dönemi yaşandı.

Hazırlıksız Bir Atılım ve Rahatsız Edici Bir Entegrasyon: 3. Dönem

1960 seçimleri İsmet İnönü ve CHP için nasıl şok etkisi yaratmışsa, 1983 seçimlerini Turgut Özal'ın kazanması da darbe konseyi ve Kenan Evren için şok etkisi yarattı. 1982 Anayasasına yüzde %91 kabul oyu alan darbe yönetimi, genel seçimleri kazanacağını düşünüyordu. 1924 yılından itibaren yaşananları hafızasına kaydeden toplum, 1961 darbesinden sonra başvekilin idamını seyreden kitleler, vakti geldiğinde tokat atmayı bildiğini hatırlatıyordu.

Özal iyi eğitim almış, Avrupa ve Amerika görmüş liberal düşüncelerden fazlasıyla etkilenmiş zeki bir liderdi. Bununla birlikte ülkenin kirli darbe geçmişini ve gayrimeşru uygulamalarını da yakinen biliyordu. Başbakanlığı kazandığı günden itibaren tehlikeli sularda dolaşmamayı, askeri bürokrasiyi küstürmemeyi ve idare etmeyi önceledi. Ancak askeri bürokrasinin sınırsız taleplerine ve taviz beklentilerine karşı Avrupa ve ABD kartını da çok iyi oynadı. Dar görüşlü ittihatçı askeri zihinlere karşı serbest ekonominin, telekomünikasyonun, demokrasi ve özgürlük söyleminin bütün avantajlarını kullandı. Avrupa'dan/Amerika'dan aldığı desteği gösterişli biçimde kullanarak çoğu bürokratik muhalifi susturmayı başardı.

Bunu yapabilmek içinde Türkiye'yi bir açık pazar haline getirdi. Devlet sermayesinde üretim yapan ve zarar eden kuruluşları yerli ve yabancı sermayeye sattı. Birdenbire gelişen ekonomik rahatlama, iletişimin hızlanması, üniversite ve ticaret için insanların yurtdışına gitmeleri, döndüklerinde tanıştıkları ürün ve teknolojileri ülkelerine taşımaları hızlı ve kontrolsüz bir atılım doğurdu. İsteyen istediğini yapsın düşüncesi kontrolsüz bir değer erozyonunu da beraberinde getirdi. Telefon ve internetin yaygın biçimde hayatımıza girmesi,

özel televizyonların ve uydu yayınlarının yaygınlaşması toplum yapısında hazırlıksız bir dezenformasyon oluşturdu.

Birçok düşüncenin konuşulmaya başlanması, insanların taleplerini korkusuzca dile getirmeleri, eski kafaları rahatsız ediyordu. Emir komuta zincirinden başka iletişim bilgisi olmayan kesimler için hayli tedirgin edici bir dönem yaşanıyor. 1980 darbesinin kapattığı siyasal partilerin açılması, liderlerinin siyasi yasaklarının kaldırılması askeri bürokrasi içinde rahatsızlıkları artırıyor. Onları asıl tedirgin eden ise Müslüman ailelerin çocuklarının üniversitelerde tek tük de olsa başörtülü biçimde görünmeye başlamaları oldu.

1991 seçimlerinde Refah Partisinin 4 milyon oy alarak 62 vekil çıkarması, 1992 ara seçimlerinde oylarını 9 puan artırarak yüzde 24'e yükseltmesi ve devamında 1994 seçimlerinde başta Ankara ve İstanbul olmak üzere 28 il belediyesini Refah Partisinin kazanması ittihatçı askeri bürokrasiyi harekete geçirdi.

Tam da bu dönem Türkiye'de her şeyin konuşulup tartışıldığı bir dönemdi. Kürt meselesi, İslam, özgürlükler konunun tarafları tarafından çok açık biçimde dile getiriliyordu. Merkez medyanın ağdalı diline karşı birçok gazete dergi ve hatta televizyon çıplak bir dille gerçekleri aktarıyordu. Bu kadar özgürlük ve düşünce elbette rahatsız ediciydi. Bir ittihatçı kötü alışkanlığı olarak 28 Şubat postmodern darbesi gerçekleştirildi.

Dünya gerçeklerinden uzak, tarihin ilkel dönemlerinde kalmış bir zihinle yaşayan birtakım üniformalılar Özal'la başlayan atılım sürecinin belki de en önemli safhasını, ideolojik bağnazlıkları, sığ akılları ve kötü kalpleriyle heba ettiler. Aradan yıllar geçtikten sonra sözünün üzerine söz söylenemeyen kudretli paşalar, kendilerini ilah gibi gören üniformalılar, mahkemelerde darbe suçu nedeniyle yargılanırken, altlarını ıslattıklarını beyan ederek affedilmek için yalvaracaklardı!

Cumhuriyet tarihi boyunca iktidar sahipleri birçok suç işledi. Katliamlar yapıldı, itibar suikastları, yargı cinayetleri işlendi. Ancak 1997 yılına gelinceye kadar bu boyutta bir toptan yok etme girişimi görülmemişti. Müslümanlıkla bir şekilde ilişkilendirilen herkese bedel ödettirildi. Başörtülü Müslümanlar, insanlık tarihinin gördüğü en büyük trajedilerden birini yaşadılar. İslam'a ait bütün değerler çiğnenirken, rejim, kendi ürettiği bir dine iman edilmesini de zorunlu kılıyordu. İtiraz edenler vatan hainliğiyle suçlandığı gibi yeni dine iman etmezlerse gidebilecekleri ülkeler sıralanıyordu. Cumhuriyet tarihinin değil, dünya tarihinin gördüğü en kıvrak siyasi lider, hayatı boyunca hiç dinlemediği bir müziği çağdaşlık alameti sayarak sahiplerine piyasa yapmayı tercih ediyordu.

Özal'lı yılların dünyaya entegrasyon süreçlerinden sonra Türkiye yeniden 1950 öncesinin alacakaranlık dönemlerine gerilemişti. Kemalist ideolojiye iman etmiş küçük ama etkili bir kalabalık dışında toplumun bütün kesimleri yaşanan süreçten rahatsızdı. Ekonominin kötüleşmesi, iki kişinin yanyana gelmekten korkması, ifade hürriyetinin kısıtlanması, medyanın tamamen faşizan bir kimlikle ülkeye karşı tavır alması ve tüm bunlar olurken onlarca bankanın batırılması, on milyarlarca doların darbe yönetimi tarafından iç edilmesi veya ettirilmesi bu canlı cenazenin kaldırılması gerekliliğini doğurdu.

Türkiye DP'nin kuruluş sürecine benzer bir dönemden geçiyordu. Dar kafalı, zihni kirli ama güçlü bir bürokrasiye karşı; daha geniş düşünen, Avrupa ile entegre olabilecek, daha sivil, daha özgürlükçü bir oluşum kaçınılmazdı. Özal'ın üç eğilimi birleştirdim dediği ANAVATAN Partisinden daha birleştirici bir siyasal hareket doğdu. Adalet ve Kalkınma Partisi kuruldu. AK Parti, ülkenin bir ihtiyacı olarak ortaya çıktı ama koalisyonun diğer parçaları da bu ilkel zihniyetten kurtulabilmek için onu destekledi. Ülke içinde sol/sosyalist, liberal ve muhafazakâr kitleler Ak Parti yanında dururken, Avrupa ve ABD'de Ak Parti'ye güçlü destek verdi. Karşıda ise ulusalcı, Kemalist, milliyetçi bir kitle yer alıyordu.

İç ve dış şartlar birleşince yapılan ilk seçimlerde Ak Parti iktidara geldi. 2011-2012 yıllarına kadar Avrupa Birliği söylemi, çağdaş dünyayla uyum, modernleşme, yol, köprü altyapı, sanayileşme konseptiyle oldukça başarılı bir dönem geçirildi. Avrupa ve Amerika ile ilişkiler tahmin edilemeyecek kadar iyiydi. Bu tarihten sonra ise Erdoğan'ı kontrol edemeyeceğini düşünen ABD, Ak Partiye karşı Fetullah Gülen kartını açıkça oynamaya başladı.

Esasen ABD Ak Parti kurulurken, Batı ile uyumlu bir siyasal aktör öngörmüştü. Sosyal alanda ise istediği dönüşümü birer etki ajanı olarak kullandığı Fethullahçılık üzerinden yürüttü. ABD'nin devlet kademelerinde üst düzey görevler almasını sağladığı Fetullahçı militanlarla Erdoğan'a rağmen paralel bir yönetim inşa etmeye çalışması ipleri kopardı. Bu tarihten itibaren, batıyla kopmaya başlayan ilişkiler bir süre sonra ismi konmamış bir savaşa dönüştü. Fetullahçı saha ajanları üzerinden devlet kademesinde birçok kriz üretildi ve hükümet zorda bırakılmaya çalışıldı. Fetullahçı ajanlar yeri geldiğinde askeri/toplumsal olaylarla hükümeti zorda bırakmayı ihmal etmediler. Bu olaylardan en önemlisi ve can acıtıcısı Şırnak'ın Uludere ilçesinde yaşandı. Neticeleri itibariyle siyasetin bugünkü dengelerini bu katliam inşa etti.

28 Aralık 2011 tarihinde Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Roboski köyünde sınır ticareti yapan köylülerin üzerine savaş uçakları tarafından bomba yağdırıldı. Bombalamada 17'si çocuk 34 vatandaşımız hayatını kaybetti. Daha önce defalarca yapılan ve karakol komutanının

kontrolünde gerçekleştirilen sınır ticareti, devletin bilgisi dahilindeydi. Önceleri bu saldırının neden yapıldığı anlaşılamadı. Köylülerin yanlışlıkla vurulduğu, istihbarat hatası gibi cümleler edildi. Zamanla gurubun içinde PKK'lı militanların bulunduğu söylendi. Ancak bu tarihten sonra Türkiye siyasetinin yeniden dizayn edilmeye başlanması saldırının neden yapıldığını açıklar nitelikteydi.

Başbakan Erdoğan 2005 yılında Diyarbakır mitingindeki konuşmasıyla devletin Kürt Sorununda paradigma değişikliğine gittiğini ilan etmişti. 2009 yılında ise Milli Birlik ve Kardeşlik Projesini Demokratik Açılım olarak ilan etti. Daha sonra Çözüm Süreci ismini alacak proje 2005 yılından bu yana sürdürülen bir çalışmanın neticesiydi. Çözüm Sürecine ülke içinde muhalefet edenler özellikle Ulusalçılar/Kemalistler, Milliyetçiler ve Fetullahçılardı. Çözüm süreci PKK'nın 2015 yılındaki Ceylanpınar saldırısıyla sona erse de Ak Partinin Kürtlerle ilk yol ayrımı Roboski'de yaşandı. Çözüm sürecini istemeyen devlet mekanizmalarına sızmış ABD ajanı Fetullahçılar projenin başladığı 2005 yılından bu yana çözüm sürecini baltalamak için çalışıyorlardı. Roboski katliamı ile beraber, iktidarla Kürt halkı arasında güven problemi sokmayı başardılar. Devamında PKK'nın şımarık ve kontrolsüz davranışlarıyla süreç tamamen sona erdi.

Ak Parti bu bombalamadan haberi olmamasına rağmen, bir yönetim zaafiyeti olarak algılanmasın diyerek saldırıyı üstlendi. Bu üstlenme Kürt seçmeniyle Ak Parti arasında kurulduğu günden bu yana en derin kırılmaydı. Ak Parti ve ABD arasındaki gerilim bu tarihten sonra da devam etti. Sıradan bir çevre eylemi hassasiyeti olarak başlayan Taksim Gezi Parkı olayları bir anda bütün Türkiye'ye yayılan ve üç ay süren sokak olaylarına dönüştü. Bir anda Türkiye, organize bir eylem ateşinin içinde kaldı. 8 sivil iki güvenlik görevlisi toplam on kişi bu eylemler sırasında hayatını kaybetti. Eylemlerin çığırından çıkmasında paralel güvenlik güçlerinin bilinçli müdahalesinin olduğunu, eylemcilerin birkaç gün içinde değişen kimliklerinin, alanın terör örgütlerinin propagandasına teslim olmasının organize olduğunu düşünmek hiç de zor değil!

Yaşanan her olaydan sonra ABD ile hükümet arasındaki kriz büyüdü. Her iki taraf da ipleri kopardıktan sonra 15 Temmuz 2016 tarihinde, ABD kontrolünde Fetullahçı askerler tarafından darbe girişiminde bulunuldu. Bu darbe Ak Parti ile Fetullah Gülen arasındaki bir savaş olarak lanse edilse de esasen Ak Parti ile ABD arasındaki savaştı. Darbe karşıtı güvenlik güçleri dahil (62 polis) 253 kişi hayatını kaybetti. Darbe bastırıldıktan sonra Fetullahçılara yönelik yüzlerce operasyon yapıldı. Binlerce kişi ihraç edildi. Yüzlerce kişi cezalandırıldı.

Ancak darbeyi asıl planlayan unsurların çoğu yurt dışına çıkmayı ve sahipleri tarafından koruma altına alınmayı başardı!

Yaşanan bu üç önemli olay Türkiye'yi hem ekonomik hem de siyasi anlamda zora soktu. Yabancı sermayenin çıkışı, Avrupa ve ABD ile yaşanan diplomatik krizler, ekonomi yönetiminin sıkça el değiştirmesi ve uygulanan ekonomik politikaların başarısızlığı bugün de devam eden ekonomik sorunları beraberinde getirdi. Ancak tüm bunlar olurken süreç içinde ilginç bir dönüşüm yaşandı.

Yıldızları hiç barışmayan iki parti 2015 yılında birlikte hareket etmeye başladı. Kurulduğu günden 2015 yılına kadar Ak Parti ve MHP birbirlerine en sert biçimde muhalefet ediyordu. MHP'nin Ak Parti ile yakınlaşması Roboski Katliamı sonrasında Çözüm Sürecinin sona ermesiyle başladı. İlginç bir biçimde MHP içinde bu yakınlaşmadan rahatsız olan parti içi bir muhalefet Mayıs 2016'da olağanüstü Genel Kurul kararı aldırdı. Mahkeme süreçlerinin ardından 19 Haziran 2016'da yapılan genel kurul Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından iptal edilerek kararları yok sayıldı. MHP içindeki muhalefet bir başka parti kurarak MHP'den ayrıldı.

Kamuoyundaki intiba, AK partiye karşı bir MHP dizayn etmek için harekete geçildiğini, bu gerçekleştirilemeyince ise ayrı bir parti kurulmasına karar verildiği şeklindeydi. Ve tabii ki bu operasyonda uluslararası siyasetin bir dizaynı olarak değerlendirildi. Roboski katliamından itibaren o güne kadar sürdürdüğü çizgiden vazgeçmeye zorlanan Ak Parti, yaşanan süreçle birlikte politikalarını değiştirdi. Politika değişikliğini zorlayan kişiler veya şartlar aynı anda bir partner olarak MHP ile işbirliğini öne sürdü. 15 Temmuz darbe girişiminin hemen arkasından Nisan 2017 referandumu ile başkanlık sistemine geçildi. Böylece bu iki partinin koalisyonu resmi hale geldi. İlerleyen zamanlarda koalisyon başka partilerle daha da genişledi. Bütün bu olanların birbirinden bağımsız gelişen tesadüfi olaylar olduğunu düşünmek, siyaset bilimini küçümsemek anlamına gelir. Elbette gelişen olaylara göre tavır alınabilir ancak burada daha çok, alınacak tavırlara göre olayların geliştirildiğinden bahsetmek daha uygun olacaktır.

Ak Parti iktidarının son on yılına damga vuran bu üç olay, parti ve devlet yönetiminde de peşpeşe hataları beraberinde getirdi. Eylemler, dış müdahaleler arttıkça Ak Parti ve hükümet içine kapandı, muhafazakarlaştı, daha korunmacı adımlar attı. Özellikle ekonomi yönetimindeki değişim, liyakatten çok sadakat eksenli atamalar kamu idaresinde birçok sorunlar doğurdu. 2019 yılında başlayan COVID-19 salgını, 2020 Mart ayında ilan edilen pandemi zaten kötüye giden ekonomiyi daha da kötü hale getirdi. Bu dönemde alınan yanlış kararlar bütün uyarılara rağmen ısrar edilen yanlışlar, üretimin azalması/durmasıyla birlikte sonuçları bugüne kadar etkili olan ekonomik zorlukları doğurdu. İktidar ekonomide uyguladığı

yanlış kararlardan 2023 Başkanlık seçimleri ile ancak vazgeçti. Bugün bu vazgeçiş sonrasında ödenmesi gereken ekonomik bedelin büyüklüğünü daha iyi görebiliyoruz. Özellikle 2016 sonrasında FETÖ davaları kapsamında yargı da iyi bir sınav vermedi. Yargılama neticesinde göreve iade kararı verilen birçok davada yargı kararları uygulanmadı. İktidar kendini saldırı altında hissettikçe muhafazakarlaştı ve otoriterleşti. Başkanlık sisteminin doğası gereği iki kutuplu bir ülke senaryosu daha keskin hatlarla ortaya çıkmaya başladı. Otoriterleşme sadece devlet yönetimi içinde gerçekleşmedi. Sivil toplum diyemeyeceğimiz kendini iktidara yakın hisseden kişi ve oluşumlar herhangi bir konuda söz söylemeden önce iktidarın sesini duymayı bekletiler. Resmi ağızlardan açıklama yapılmadan fikir beyan edemeyen edilgen bir toplum da inşa edildi.

Sonuç;

Türkiye Cumhuriyeti üç döneme ayırdığımız tarihi boyunca gerek kendi hatalarından kaynaklanan gerekse uluslararası siyasetin etkisiyle zor günler, badireler atlattı. Kendi insanıyla kavga etmek en kolay olduğu için yurttaşlarının hukukunu çiğnedi. Bir dönem Kürtleri yok saydı, bir dönem Müslümanları yok etmeye çalıştı. 6-7 Eylül olaylarına müsaade ederek gayrimüslim nüfusu hizaya getirmeyi denedi. Şapka kanunu, harf devrimi gibi kaba uygulamalarla halkını aşağıladı. Tek parti iktidarları döneminde her türlü haksızlığı ve zulmü reva gördü. Darbelerle halkına efendi-köle ilişkisini layık gördüğünü gösterdi. Ama halk her seferinde sabrederek haksızlığı yapan her kimse ona haddini bildirdi.

Cumhuriyetin ilk yüzyılı bir ileri iki geri adımlarla heba edildi. Yeni bir cumhuriyet kurulmuşken ekonomik ve siyasal anlamda refaha erişmek zenginleşmek mümkünken bu fırsat tek adam, tek parti rejiminin şehvetine kurban edildi. Üstelik onca kötülünen aşağılanan Osmanlı imparatorluğu örneğinden daha baskıcı, daha kapalı, daha otoriter bir devlet modeli çizildi.

1945 yılından sonra ABD baskısıyla girilen restorasyon dönemi de hayal kırıklığı ile neticelendi. Hükümetlerin Amerikan etkisi altında kalması, bir ittihatçı hastalığı olarak sık sık nükseden darbeler, ülkenin olmakla olmamak arasındaki sanayisini yok etti. Özal'la birlikte başlayan güven ve atılım süreci de sığ kafalı askerlerin ideolojik fantezilerine kurban edildi. 2002'den bu yana yeniden yükselen özgüven ve kalkınma hareketinin nasıl neticeleneceğini ise bilmiyoruz. Ama onca kriz ve ekonomik sorunlara rağmen son yirmi yıllık sürecin ülkenin kalkınması, kişisel refahın artması açısından en verimli yıllar olduğunu söyleyebiliriz.

Sağcılar, solcular, Müslümanlar bir yüz yıl boyunca kötü muamele ve işkence ile muhatap oldular. Sağcılar işkenceden çıkar çıkmaz ‘devlet, sever de döver de’ diyerek helalleştiler. Solcular kendi iktidarlarında bütün haklarını helal edip, iktidar başka ellere geçince haklarını helal etmeyeceklerini belirttiler. Muhafazakârlar son yirmi yılda iktidarları karşılığında geçmişi unutamam, öpüşüp barışalım moduna geldiler. İktidar değiştiğinde haklarını helal etmediklerini hatırlamaları muhtemel! Devlet özür dilemeyeceğini şimdiye kadarki uygulamaları ile gösterdi. Devletten özür bekleyen bir halk olmadığını da tecrübe ile öğrendik. Cumhuriyetin 2. yüzyılına adım atmışken ilk yüz yılın heba edilmesinden dersler çıkararak yeni bir vizyon inşa edebilecek miyiz bekleyerek göreceğiz. Ama anlaşıldığı kadarıyla eğer yeni bir restorasyon gerçekleşecekse bu tebaanın talebiyle değil, devleti yönetenlerin akıl ve iradesinin yettiği kadarıyla olacak!

Üstün BOL

ANKARA / Kasım 2023